

Ojala, H. & Pietilä, I. (toim.) 2013. Miehistä puhetta.

Miehet, ikääntyminen ja vanhenemisen kulttuuriset mallit. Tampere: Tampere University Press

Vanhenemisen tutkimus ei juurikaan erottele sukupuolta, vaikka se on iän ohella yksi sosiaalista elämää jäsentävä tekijä. Ikääntyminen viittaa iän kronologiaan ja sosiaaliseen järjestykseen vaikkapa työelämässä; vanheneminen puolestaan liittyy iän biologiaan, jolla on moninaisia terveyteen, toimintakykyyn ja sosiaaliseen asemaan liittyviä seurauksia. Mikä merkitys sukupuolella on ikääntymisessä? Kokevatko naiset ja miehet vanhenemisen eri tavalla? Miten eri sukupuolien vanheneminen määrittyy päivittäisessä elämässä, yhteiskunnan rakenteiden ja kulttuurin tasoilla?

Vanhuutta on tarkasteltu pitkälti naiseuden kautta, vaikka myös miehet elävät pidempään kuin aiemmin. Väestörakenteen muutoksella on myös yhteiskunnallisia seurauksia, jotka asettavat uusia vaatimuksia vanhenemisen tutkimukselle ja teorioille. Vanhenemisen yksilöllinen kokemus puolestaan on vahvasti juurtunut sukupuolittuneisiin kulttuurisiin malleihin ja normeihin, mutta myös yhteiskunnalliseen asemaan. Miten sosiaaliset suhteet, roolit ja ruumiillisen vanhenemiseen liittyvät kulttuuriset normit asettavat reunaehdoja vanhenemisen kokemiselle ja tulkinnoille? Millaisena miesten vanheneminen näyttäytyy yhteiskunnassa? Millaista ikääntyminen on miehen näkökulmasta?

Kirjassa on kolme teemaa, joista ensimmäinen Mies vanhenevassa yhteiskunnassa – keskittyy miesten vanhenemiseen tutkimuksen kohteena ja yhteiskunnallisena ilmiönä mm. erittelemällä sukupuolen ja mieheyden käsitteitä, tarkastelee miesten vanhenemisen teorioita ja tutkimuksia. Eläkkeelle jääminen on murroskohta, jota käsitellään useammassa artikkelissa. Raija Julkusen havainnot kohta eläköityvien työelämässä kiinnipitävistä seikoista ovat mielenkiintoisia: työssä käyvä puoliso pitää työssä, eläkkeellä jo jäänyt vetää pois, mikä tarkoittaa työurien pidentämisen kannalta, että miesten töissä jatkamisella on kaksinkertainen merkitys. Kannattaa kuitenkin muistaa, että yhä useampi eläkkeelle siirtynyt eritoten mies ikääntyy aktiivisesti jatkamalla sivutoimisesti ansiotyötä, koska nykyinen työeläkejärjestelmä sallii sen. Kotityöt lisääntyvät myös miesten osalta ja hoivatutkimus kertoo, että puolison sairastuessa mies voi ottaa vaimon hoitamisen ja kotityöt omakseen.

Työnteon lopettamisen ja eläkkeelle jäämisen koko konteksti ja prosessi ovat merkittäviä. Kansainvälinen tutkimuksen mukaan elämäntytyväisyyttä lisää, jos eläkkeelle jäämistä on suunniteltu ja se ajoittuu suunnilleen samoin kuin muilla ja jos se on vapaaehtoista. Tämä puoltaisi vahvasti eläkevalmennuksen organisoimista! Roope Mokka ja Aleks Neuvonen ovat ehdottaneet 60 – 70-vuotiaille uutta oppivelvollisuutta, kolmannen iän peruskoulua, jossa ihmisiä osallistetaan kansalaistoimijoiksi.

Jyrki Jyrkämä jatkaa samaa teemaa pohtimalla eläkkeelle siirtymisen jälkeistä aikaa iän, toimijuuden ja sukupuolen näkökulmista ja siteeraa Tove Janssonia (1982, 77): "Ellei joku satu tietämään mitä eläkkeelle pääseminen merkitsee, niin kerrotaan asia: kun ihminen tulee tarpeeksi vanhaksi, hän saa kaikessa rauhassa tehdä juuri mitä haluaa."

Toinen osa käsittelee miesten vanhenemisen ruumiillisia muutoksia niihin liittyvien kokemusten ja tulkintojen yksilön ja yhteisön kannalta. Miten vanheneminen vaikuttaa ihmisen tietoisuuteen omasta ruumiista, muuttuvasta toimintakyvystä ja terveydestä – ja onko tällä vaikutusta elintapoihin?

Kolmas osa keskittyy miesten sosiaaliseen elämään ja kuvaa miten ikääntyminen muovaa sosiaalisia suhteita koko elämänkulun ajan. Mielenkiintoista on erityisesti harvoin tutkittu alue miesten välisestä ystäväydestä. Viimeinen artikkeli tarkastelee miesten omaishoitajuutta ja sen mukanaan tuottamaa muutosta miehiseen identiteettiin.

Kirjoittajat ovat sosiologeja, gerontologeja ja terveystieteen edustajia, mikä aiheuttaa, että sanasto, käsitteet ja näkökulmat vaihtelevat. Tämä laittaa lukijan tarkkaavaisuuden koetteille, mutta samalla valottaa välillä ristiriitaisiakin moniulottuvuuksia. Hanna Ojalan ja Ilkka Pietilän johdantoartikkeli selostaa moninaisia tapoja lähestyä vanhenemista sukupuolittuneena ilmiönä ja luo valaisevan katsauksen miestutkimukseen.

Junnu Vainion laulu Matkalla pohjoiseen ”Mies kun tulee tiettyyn ikään, no älä ole milläsikään ..” kuvittaa osuvasti miten vanhenemisen myötä jotkut miehisyyden odotukset ja ideaalit vähenevät ja niistä irti päästäminen voi kääntyä myötätuntoiseksi itseymmärrykseksi. Vapaus olla välittämättä asioista, jotka aikaisemmin voimakkaasti määrittivät uroksen paikkaa sosiaalisessa hierarkiassa antaa uuden merkityksellisen mahdollisuuden tulkita elämänvaihetta suhteessa siihen mikä on mahdollista, hyvää ja tavoiteltavaa tässä iässä.

Laaja, ajattelua uudistava teos soveltuu gerontologian, sosiaali- ja terveysalan, sukupuolentutkimuksen opiskelijoille ja tutkijoille sekä kaikille niille, jotka työssään ovat tekemisissä vanhenemisen kanssa.